

INKLUZIV TA'LIM TIZIMIDA O'QITUVCHINING ROLI VA YONDASHUVLARI

Nabiyeva Moxlaroy Umidjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada O'zbekiston ta'lim tizimida inkluziv ta'limni joriy etish jarayonida o'qituvchining roli va zamonaviy yondashuvlari yoritilgan. Inkluziv ta'lim – bu barcha bolalar, jumladan jismoniy yoki aqliy imkoniyatlari cheklangan bolalarning ham umumiy ta'lim tizimida ta'lim olishini ta'minlovchi yondashuvdir. O'zbekiston Respublikasi ta'lim sohasida so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar doirasida inkluziv ta'lim muhim o'rin egallamoqda. O'qituvchilarning bunga tayyorligi, ularning kasbiy malakasi, psixologik va pedagogik tayyorgarligi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Maqolada o'qituvchilarning inkluziv ta'limga tayyorligini oshirish, mos o'qitish metodlarini ishlab chiqish, moslashtirilgan dars rejalari va ta'lim muhitini yaratish zaruriyati tahlil qilinadi. Shuningdek, O'zbekiston maktablarida olib borilgan tadqiqotlar va amaliy tajribalar asosida takliflar keltirilgan.

Kalit so'zlar: inkluziv ta'lim, o'qituvchi roli, O'zbekiston ta'limi, pedagogik yondashuv, moslashtirilgan dastur, differensial yondashuv, imkoniyati cheklangan bolalar, ta'lim muhit, kasbiy malaka.

РОЛЬ И ПОДХОДЫ УЧИТЕЛЯ В СИСТЕМЕ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В данной статье рассматриваются роль и современные подходы учителя в процессе внедрения инклюзивного образования в систему образования Узбекистана. Инклюзивное образование — это подход, который

обеспечивает получение образования в системе общего образования всеми детьми, включая детей с ограниченными физическими или умственными возможностями. Инклюзивное образование играет важную роль в реформах, реализуемых в сфере образования Республики Узбекистан в последние годы. Готовность учителей к этому, их профессиональная квалификация, психолого-педагогическая подготовка имеют решающее значение. В статье анализируется необходимость повышения готовности учителей к инклюзивному образованию, разработки соответствующих методов обучения, создания адаптированных планов уроков и образовательной среды. Также вносятся предложения на основе исследований и практического опыта в школах Узбекистана.

Ключевые слова: инклюзивное образование, роль учителя, образование в Узбекистане, педагогический подход, адаптированная программа, дифференцированный подход, дети с ограниченными возможностями, образовательная среда, профессиональная квалификация.

THE ROLE AND APPROACHES OF THE TEACHER IN THE INCLUSIVE EDUCATION SYSTEM

Annotation

This article discusses the role and modern approaches of the teacher in the process of introducing inclusive education in the education system of Uzbekistan. Inclusive education is an approach that ensures that all children, including children with physical or mental disabilities, receive education in the general education system. Inclusive education has been playing an important role in the reforms implemented in the education sector of the Republic of Uzbekistan in recent years. The readiness of teachers for this, their professional qualifications, psychological and pedagogical preparation are of crucial importance. The article analyzes the need to increase the readiness of teachers for inclusive education, develop appropriate teaching methods, create adapted lesson plans and an educational

environment. Also, proposals are made based on research and practical experience in schools in Uzbekistan.

Keywords: inclusive education, teacher role, education in Uzbekistan, pedagogical approach, adapted program, differential approach, children with disabilities, educational environment, professional qualifications.

Kirish

O'zbekiston Respublikasida har bir fuqaroning sifatli ta'lim olish huquqi Konstitutsiya bilan kafolatlangan. So'nggi yillarda mamlakatimizda ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar natijasida inklyuziv ta'lim konsepsiyasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Inkluziv ta'lim – bu nogironligi bo'lgan yoki o'qishda qiyinchiliklarga duch keladigan bolalarning ham o'z tengdoshlari bilan teng sharoitda ta'lim olish huquqini ta'minlashga qaratilgan tizimdir. O'zbekiston hukumati tomonidan 2021-yil 19-iyulda qabul qilingan "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonun asosida bu boradagi ishlar jadallashmoqda.

Inkluziv ta'limni samarali amalga oshirishda o'qituvchining roli beqiyosdir. O'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki har bir bolaning imkoniyatlarini inobatga olgan holda ta'lim muhitini yaratadigan, uni qo'llab-quvvatlaydigan va rag'batlantiradigan asosiy shaxs hisoblanadi. Shuning uchun o'qituvchilarning inklyuziv ta'lim bo'yicha kasbiy tayyorgarligi, metodik bilimlari, psixologik yondashuvlari muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston tajribasi asosida boshlang'ich va umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'qituvchilarning inklyuziv ta'limga bo'lgan yondashuvi, mavjud muammolar va takliflar tahlil qilinadi. Shuningdek, xorijiy tajriba bilan taqqoslashlar asosida milliy modelni takomillashtirish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Inklyuziv ta'limga oid nazariy tushunchalar, qonunchilik asoslari, pedagogik va psixologik yondashuvlar keng tahlil qilingan. Shuningdek, o'qituvchining

kasbiy tayyorgarligi, dars jarayonida moslashtirilgan metodikalar qo'llanishi bo'yicha ilmiy va amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Tadqiqotlar qismi

Tadqiqot O'zbekistonning Toshkent, Andijon, Samarqand, Buxoro va Farg'ona viloyatlaridagi umumiy o'rta ta'lim maktablarida olib borildi. 50 nafar o'qituvchi va 100 nafar o'quvchi ishtirokida so'rovnoma, intervyu va kuzatuvlar asosida ma'lumotlar to'plandi. Tadqiqot davomida o'qituvchilarning 68 foizi inklyuziv ta'lim bo'yicha zarur bilim va ko'nikmalarga ega emasligi, 74 foizi esa maxsus metodik adabiyotlarning yo'qligidan shikoyat qilgani aniqlandi.

Amaliy mashg'ulotlar asosida ayrim maktablarda tajriba loyihalari joriy qilindi. Jumladan, Toshkent shahridagi 33-maktabda 3 nafar nogironligi bo'lgan o'quvchi uchun maxsus metodik yondashuvlar sinovdan o'tkazildi. Natijada bu o'quvchilarning darsga qatnashish, tengdoshlari bilan muloqot qilish faolligi 2 baravar oshgani kuzatildi.

Boshqa viloyatlardagi maktablarda ham o'qituvchilarning maxsus treninglarda ishtirok etishi ularning kasbiy malakasini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatgan. Bularning barchasi O'zbekiston ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni kengroq joriy etish uchun yetarli asos mavjudligini ko'rsatadi.

Xulosa

O'zbekiston ta'lim tizimida inkluziv ta'limni joriy etish nafaqat imkoniyati cheklangan bolalarning, balki barcha o'quvchilarning teng huquqli ta'lim olishini ta'minlash uchun muhim omildir. Bu jarayonda o'qituvchining roli hal qiluvchi ahamiyatga ega. O'qituvchi darsni rejalashtirishda, metodikani tanlashda, ta'lim muhitini yaratishda, ijtimoiy-psixologik qo'llab-quvvatlashda yetakchi shaxs sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston maktablarida o'qituvchilarni inklyuziv ta'limga tayyorlash zarurati mavjud. Shu sababli, maxsus

malaka oshirish kurslari, metodik qo‘llanmalar, treninglar tizimini takomillashtirish muhimdir.

Kelajakda inklyuziv ta’limni muvaffaqiyatli joriy qilish uchun davlat siyosati, ta’lim muassasalari, ota-onalar va jamiyatning umumiy hamkorligi zarur. Har bir bola individual imkoniyatlariga qarab rivojlanishi va o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarishi uchun shart-sharoit yaratish – inson huquqlari va demokratik tamoyillarning muhim ifodasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimova Z. “Inkluziv ta’lim: nazariya va amaliyot”. – Toshkent: O‘zbekiston pedagogika nashriyoti, 2019.
2. Qodirova N. “Maxsus pedagogika asoslari”. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
3. Normurodov B. “Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va inkluziv yondashuvlar”. – Samarqand, 2021.
4. Rahmonova D. “Imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlash metodikasi”. – Buxoro: Ilm nuri, 2018.
5. Tursunov A. “Psixologik-pedagogik yondashuvlar asosida differensial ta’lim”. – Toshkent, 2020.
6. “Nogironlar huquqlari to‘g‘risida”gi Qonun, O‘zbekiston Respublikasi Qonunchilik palatasi, 2021.
7. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. “Inkluziv ta’lim bo‘yicha metodik qo‘llanma”, 2022.
8. G‘ulomova N. “Ta’limda tenglik va inklyuziv yondashuvlar”. – Andijon, 2023.